

سیره‌نگاری ائمه(ع) در منابع شیعه و اهل سنت؛ از سبک تاریخی تا دلائل‌نگاری

در منابع شیعه و اهل سنت سبک‌های متعددی در سیره‌نگاری ائمه(ع) به چشم می‌خورد که مهم‌ترین آنها سبک تاریخی است و فضائل‌نگاری و مناقب‌نگاری و دلائل‌نگاری نیز از دیگر رویکردهایی که در تاریخ‌نگاری ائمه(ع) در میان علمای فریقین به چشم می‌خورد.

در منابع شیعه و اهل سنت سبک‌های متعددی در سیره‌نگاری ائمه(ع) به چشم می‌خورد که مهم‌ترین آنها سبک تاریخی است و فضائل‌نگاری و مناقب‌نگاری و دلائل‌نگاری نیز از دیگر رویکردهایی که در تاریخ‌نگاری ائمه(ع) در میان علمای فریقین به چشم می‌خورد.

به گزارش خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، نشست علمی سیره‌نگاری ائمه(ع) از دو منظر منابع شیعی و اهل سنت با همکاری مشترک پژوهشکده تاریخ اسلام و پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، امروز یکشنبه، 7 آبان‌ماه، با حضور منصور داداش‌نژاد، مدیر گروه تاریخ اسلام پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، در دفتر تهران این پژوهشگاه برگزار شد.

بنا بر این گزارش، داداش‌نژاد در ابتدای سخنان خود به بیان نکاتی کلی درباره کلیات بحث تاریخ‌نگاری شیعه و سنی پرداخت و اظهار کرد: در این نشست علاوه بر اشاره به تعداد و تنوع نگارش‌ها، به زمینه تاریخی این نوشته‌ها و نیز تمایز این دو گونه منبع (شیعه و سنی) خواهیم پرداخت.

وی اعتقاد به نص و امامت و عصمت ائمه(ع) را مهم‌ترین تفاوت اعتقادی شیعه و اهل سنت دانست و درباره معیار تشخیص سیره‌نگاران شیعه و سنی گفت: یکی از نشانه‌های تفاوت سیره‌نگاری شیعه و سنی آن است که کتاب‌های تراجم اهل سنت معمولاً با عشره مبشره آغاز می‌شوند، اما يك سیره‌نگار شیعه هیچ‌گاه این ساختار را نمی‌پذیرد.

مدیر گروه تاریخ اسلام پژوهشگاه حوزه و دانشگاه در بخش دیگری از سخنان خود درباره اهمیت برخی از نگارش‌های اهل سنت از سیره ائمه(ع) عنوان کرد: برخی از این سیره‌نگاران (مثلاً ابن‌سعد کاتب واقفی) در زمان ائمه(ع) می‌زیسته‌اند و احادیث و اخبار منحصر به فردی از ایشان نقل کرده‌اند که برای نخستین بار در آثار آنان آمده و می‌توانند منشأ برخی از روایات شیعه قلمداد شوند.

وی اضافه کرد: برخی از شیعیان مانند ابن بطریق، ابن شهر آشوب و اربلی نگارش‌های اهل سنت درباره ائمه(ع) را تأییدی بر ائمه خود می‌دانستند و برای تدوین آثار خود نیز به آثار اهل سنت مراجعه می‌کرده‌اند، اما برخی دیگر (مانند علامه مجلسی) منابع اهل سنت را به هیچ وجه قابل اتکاء نمی‌دانستند و بنای خود را بر عدم استفاده از منابع ایشان گذارده بودند.

این محقق و پژوهشگر گفت: یکی از معیارها در دسته‌بندی آثار سیره‌نگاری در حوزه ائمه(ع) از منظر گرایش مذهبی مؤلف است و نمونه این آثار را می‌توان در اعلام‌الورای طبرسی (در شیعه) و تذکرة الخواص ابن‌جوزی (اهل سنت) مشاهده کرد؛ همچنین چنین دسته‌بندی در مجموعه‌های حدیثی که به سیره پنج‌تن پرداخته‌اند، نیز به چشم می‌خورد: از جمله فضائل اصحاب در صحیح بخاری (اهل سنت) و کافی کلینی (در شیعه).

عقیده عصمت پیامبر(ص) و نیز ائمه(ع) یکی از مواردی است که بر تمایز تاریخ‌نگاری شیعه از سنی مؤثر بوده است؛ اهل سنت در رویکرد خود به سیره‌نگاری تاریخی‌تر نگاه کرده‌اند، اما در میان شیعه رویکرد تاریخی تحت تأثیر اعتقادات آنها قرار گرفته است.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه در بخش دیگری از سخنان خود گفت: کتاب‌های شرح حال اهل سنت در دوران اولیه تنها به زندگی پنج تن می‌پرداختند، اما در دوران بعدی به شرح حال ائمه(ع) نیز توجه کرده‌اند (مانند ابن خلکان و ذهبی).

وی عنوان کرد: برخی از کتاب‌های نوشته شده از سوی اهل سنت در سیره ائمه(ع) سبک تاریخی دارند و کوشیده‌اند تا گزارش‌هایی درباره «171# اعمار» ائمه(ع) و اجداد و فرزندان آنان به سبک تاریخی ارائه کنند و نویسندگان اهل سنت به این سبک، بیش از

داداش‌نژاد اضافه کرد: بعد از سبک تاریخی دومین سبک نگارش در سیره ائمه(ع) فضائل‌نگاری و مناقب‌نگاری است و نمونه‌های این سبک در میان شیعه (مانند مناقب ابن شهر آشوب) و اهل سنت (مناقب خوارزمی) دیده می‌شود. برخی خواسته‌اند بگویند که فضائل‌نگاری مختص اهل سنت و مناقب‌نگاری مختص شیعه است که چنین دیدگاهی نادرست است و در آثار قدیمی چنین تفاوتی بین این‌دو مشاهده نمی‌شود.

وی دلایل‌نگاری را گامی جلوتر از فضائل‌نگاری خواند و گفت: دلایل‌نگاری عبارت از بررسی زندگی ائمه(ع) از خلال معجزات و کرامات است و نگارش آثاری چون «مدینه‌المعاجز» حالت کامل شده این خط است. برخی گفته‌اند که نخست دلایل‌الامامه‌ها در میان شیعه پدید آمدند و دلایل‌النبوه‌ها در میان اهل سنت پاسخی به این آثار بوده‌اند؛ حال آن‌که این دیدگاه نادرست است و ما جریان قوی در دلایل‌النبوه‌نگاری نداشته‌ایم.

این محقق و پژوهشگر اضافه کرد: محتوای برخی از دلایل‌النبوه‌ها با دلایل‌الامامه‌ها تقریباً یکی است و تنها نام‌های آنها متفاوت است. همچنین خط «شواهدالنبوه» نویسی چندان قوی نیست و با اینحال آثاری چون شواهدالنبوه جامی وجود دارد که وی در آن خواسته‌اند تا بین دلایل‌الامامه و دلایل‌النبوه جمع کنند.

وی با بیان این‌که آثار مربوط به سیره‌نگاری ائمه(ع) تابع گفتمانی بوده‌اند که در آن دوره پدید آمده است، به سؤالات حضار در موضوعاتی چون انگیزه‌های اهل سنت در سیره‌نگاری ائمه(ع)، میزان اعتماد به تاریخ‌نگاری‌های اهل سنت، جایگاه ائمه(ع) در منابع اهل سنت و ... پرداخت.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه در پاسخ به سؤال یکی از حضار گفت: عقیده عصمت پیامبر(ص) و نیز ائمه(ع) یکی از مواردی است که بر تمایز تاریخ‌نگاری شیعه از سنی مؤثر بوده است؛ اهل سنت در رویکرد خود به سیره‌نگاری تاریخی‌تر نگاه کرده‌اند، اما در میان شیعه رویکرد تاریخی تحت تأثیر اعتقادات آنها قرار گرفته است.